

GENÇLER VE ANAYASA

Ocak 2012, Toplum Gönüllüleri Vakfı - www.tog.org.tr

YENİ ANAYASA YAPIM SÜRECİNDE

TOPLUM GÖNÜLLÜLERİ VAKFI (TOG)'NIN ÖNERİLERİ

ve 1982 ANAYASASI'NIN GENÇLİK TEMELİNDE GÖZDEN GEÇİRİLMESİ

İÇİNDEKİLER

BAŞLARKEN	3
GİRİŞ	4
YÖNETİCİ ÖZETİ	6
ÖNERİLER (AYRINTILI)	9
I. Gençlerin Korunması	9
II. Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı	10
III. Seçme Seçilme Hakkı	11
III. A. Siyasi Partilere Üye Olma Açısından	11
III. B. Milletvekili ve yerel yönetim organlarına seçilme yeterliliği açısından ...	11
IV. Örgütlenme Özgürlüğü	12
V. Sosyal Haklar	12
V. A. Adil Bir Ücret Hakkı	13
V. B. Barınma Hakkı	13
V. C. Çalışma Hakkı	14
V. D. Eğitim Hakkı	14
V. E. Sağlık ve Sosyal Güvenlik Hakkı	15
V. F. Ulaşım Hakkı	16
VI. Çevre Hakkı	16
VII. Zorunlu Askerlik Hizmeti	16

BAŞLARKEN

Kerim Paker - TOG Yönetim Kurulu Başkanı

Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) 2002 yılında, gençlerin sosyal sorumluluk çalışmaları yapmasını sağlayarak hem toplumsal katılımlarını, hem de kişisel gelişimlerini desteklemek amacıyla kuruldu. Aradan geçen 9 yıl boyunca ülkenin her köşesinden binlerce gençle beraber çalışma imkânı yakaladık. Bu gençler yüzlerce proje gerçekleştirdi, on binlerce insana dokundular. Hem kendilerini geliştirmek için yeni alanlar buldular, hem de çevrelerine yararlı olabilecekleri etkinlikler düzenlediler.

Tüm bu süre boyunca çevrelerinde gençlere karşı oluşmuş olan önyargıyı yıkmak için ellerinden geleni yaptılar. İletişimde buldukları kişilerde de büyük ölçüde bunu başardıklarını zevkle izliyoruz. Ancak, ülkemizdeki gençlere yönelik önyargıların tamamen kırılması için daha önümüzde çok uzun bir yol var. Maalesef bu yolda birçok engel bulunuyor.

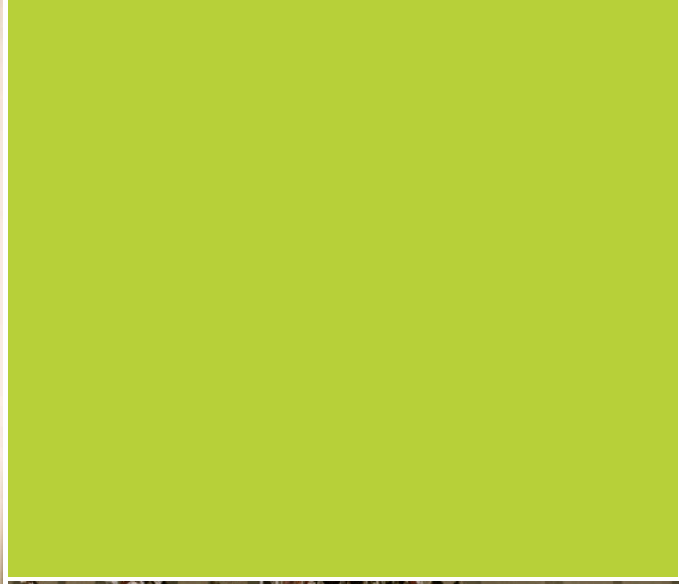
Yasal, siyasi ve kültürel engelleri ortadan kaldırmak için de çalışmak zorundayız. Bu çerçevede önümüzdeki dönemde yeniden hazırlanacak olan anayasa metnini çok önemli bir fırsat olarak görüyoruz. Aşında yasal bir değişiklik gibi görülebilecek bu sürecin anayasaların bir toplumsal mutabakatı içermesi dolayısıyla diğer alanlarda da değişimleri tetikleyeceği kanaatindeyiz.

Yeni hazırlanan metnin kısıtlamak yerine ön açan, korumak yerine cesaretlendiren bir metin olmasını istiyoruz. Gençliği hayatın bir geçiş dönemi gibi gören devlet anlayışından, kendine özgü sorunları ve çözümleri olan toplumun bir alt grubu olarak algılayan yeni bir devlet-genç ilişkisi kurulmasını çok önemsiyoruz.

Bugünkü düzeni yansıttığımız düşündüğümüz 1982 Anayasası'ndan yola çıkarak, yarın nasıl yaşayacağımızı tanımlayacak olan yeni Anayasa'mızın içerisinde doğrudan gençleri etkileyen ne gibi özellikler olması gerektiğini, ne gibi özelliklerin de artık tarihte bırakılması gerektiğini, belirleyen bir öneri paketi oluşturduk.

Gençlerin toplumun tüm kesimlerini içeren bir grup olması dolayısı ile hazırladığımız raporun, Anayasa konusunda çalışmalar yapan Devlet ve Sivil Toplum Kuruluşları tarafından önemseneyeceği kanaatindeyiz.

GİRİŞ

Anayasalar, bir devletin temel yapısını, yönetim biçimini, devletin temel organlarının kuruluşunu, işleyişini ve birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen en üst düzeydeki hukuk kuralları olarak kabul edilirler. Anayasaların bir diğer önemli yönü ise temel hak ve özgürlüklere yer vererek, bireylerin ve birey gruplarının bu hak ve özgürlüklerini gerek devlete gerek diğer birey ve birey gruplarına karşı güvence altına almalarıdır. 1982 Anayasası özellikle bu açıdan bir anayasanın taşıması gereken işlevi tam aksi yönde yerine getirmiştir. Demokrasi ve özgürlükleri korumak yerine bunların sınırlanması yönünde bir işlev üstlenmiştir. Yürürlüğe girdiği günden bu yana büyük eleştirilerle karşılaşan ve bugüne kadar yapılan çok sayıda değişikliğe karşın ülkenin güncel ihtiyaçlarına cevap vermeyen 1982 Anayasası'nın yerine sivil ve demokratik yeni bir anayasa talebi bugün toplumda büyük karşılık buldu. İlk defa Anayasa'nın yenilenmesine dair bu derece yaygın bir talep gündeme geldiği için önemli ve tarihi bir süreç girdiğimizi düşünüyoruz.

Toplum Gönüllüleri Vakfı olarak böylesine önemli bir süreçte, **askeri yönetim dönemine ait olmayan,**

sadece TBMM'nin değil sivil toplum kuruluşlarının ve yurttaşların etkin katılımıyla yapılan ve tüm toplumsal kesimlerin temel hak ve özgürlüklerini güvenceye alan, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerini benimseyen, demokratik, sivil ve sosyal bir anayasa oluşturulması sürecini son derece gerekli buluyor ve destekliyoruz.

Tüm yurttaşları ilgilendiren bu süreçte, ülkenin demokratikleşme deneyiminde kritik bir dönemece işaret ettiği için yeni, demokratik, sivil ve sosyal bir anayasanın dayandığı temellerin, asgari olarak, **demokrasinin ve hukuk devletinin tüm mekanizmaları ile kalıcı şekilde güçlendirilmesi ve temel hak ve özgürlükler ile insan onuruna yaraşır bir yaşamın yurttaşların dil, din, ırk, cinsiyet ve cinsel yönelim gibi kimliklerinden bağımsız olarak her birey için güvence altına alınması konularını içermesi gerektiğini düşünüyoruz.**

Demokratik, sivil ve sosyal bir anayasanın ortaya çıkması

hem anayasanın hazırlanış sürecinin, hem de anayasanın içeriğinin bu niteliklere sahip olmasını gerektirmektedir. Yeni bir anayasa kadar, bu anayasanın oluşturulma yönteminin de önemli olduğunu hatırlatıyor ve yeni bir anayasanın oluşturulması sürecinin ancak **diyalog ve uzlaşma ikliminde, geniş katılımlı bir müzakere süreciyle ve her aşamasında şeffaf olarak** geliştiğinde toplum tarafından kabul göreceğinin altını çizmek istiyoruz. Gençlik alanında uzun bir süredir faaliyet yürüten Toplum Gönüllüleri Vakfı da bu alanda kazandığı deneyim ışığında ve yeni anayasada yukarıda belirtilen hedef doğrultusunda, gençlerin sorunları bağlamında anayasa yapım sürecine dâhil olmak, sözünü söylemek ve katkı sunmak amacındadır. Çeşitli meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan anayasa önerilerinde gençlerle ilgili önerilen hükümlerin ne yazık ki 1982 Anayasası'nda öngörülen anlayışı büyük ölçüde aşamadığını ve geçmişte tekrar ettiğini görüyoruz. **Yeni anayasada geçmişten bu yana geçerli olan korumacı anlayış yerine gençlerin birey olarak özerkliğini öne çıkaran bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini vurgulamak istiyoruz.**

Bu çalışma mevcut 1982 Anayasası'nın gençlere sunduğu hak ve özgürlükler ile olanaklara ilişkin kısa ve mütevazı bir rapor olarak kabul edilmelidir. Yeni anayasada gençlerin kendine özgü konumunun göz önünde tutularak haklarının güvence altına alınması ve bu alanda çalışan bir sivil toplum kuruluşu olarak Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın yeni anayasa hazırlık sürecine müdahil olabilmesi için bu konu özelinde bir öneri metni hazırlanması hedeflenmiştir. Raporunda yer alan görüşlerin bir kısmı anayasada doğrudan düzenlenebilecek öneriler iken bir kısmı da anayasada doğrudan yer almayacak olsa da ilgili hükmün içeriğinin doldurulmasında bir kaynak olarak değerlendirilmelidir. Anayasada yer almayacak bu önerilerin hayata geçirilmesi için yeni anayasanın kabul edilmesinin ardından ilgili yasal düzenlemelerin bir an önce kabul edilmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Çalışma, yeni anayasada gençlerin kendine özgü konumlarının, bundan kaynaklanan özerkliğinin ve genel olarak haklarının güvenceye alınmasını ön planda tutmaktadır. Bu açıdan öncelikle 1982 Anayasası'nın gençlik temelinde içerdiği hükümler ortaya konulmuştur. Bu hükümler hakkında yapılan kısa değerlendirmeler ışığında 12 Haziran 2011 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimler sonucunda oluşan ve oy verenler açısından temsil oranı oldukça yüksek kabul edilebilecek TBMM'nin gündemine gelecek olan yeni bir anayasa yapım sürecinde gençlik alanında bir öneriler dizisi sunulmaktadır. Şüphesiz bu noktada getirilen öneriler anayasa maddelerinin ayrıntılı bir şekilde yazımından öte yeni anayasada göz önünde tutulması gereken bazı noktalara odaklanmaktadır. Türkiye'nin gençlik alanında anayasal düzenlemeler yapmasını ülkenin ileriye yönelik sosyal, siyasal ve ekonomik planlamaları açısından kaçınılmaz görüyoruz. **Toplum Gönüllüleri Vakfı olarak temel talebimiz Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda gençlerin haklarının güvence altına alınmasıdır. Ülkenin geleceği olarak nitelendirilen oysa bugünleri bile dikkate alınmayan gençlerin, sadece geleceklerine değil bugünlerine yatırım yapılması gerekliliğinin altını çiziyoruz.**

Gençlik sadece bir yaş grubu olarak tanımlanmamalıdır. Gençler toplumsal yaşamdan yalıtılmış bir grup değildir ve her yaş grubu açısından olduğu gibi ekonomik ve toplumsal olaylardan etkilenmektedir. Bu nedenle yeni anayasada gençliğe dinamizm gibi olumlu veya duygusal tepki vermek gibi olumsuz anlamlar atfeden bir anlayış yerine kendine özgü özellikleri göz önünde tutularak ihtiyaçlarının karşılanması ve haklarının tanınması ön planda tutulmalıdır. Bu raporda gençlik tanımı Avrupa Birliği tarafından da kabul edildiği gibi 15-29 arası bir yaş dilimini kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Şüphesiz bu tanım statik bir tanım değildir ve toplumsal gelişmeye bağlı olarak değişebilmektedir. Örneğin geçmişte 15-25 yaş aralığı gençlik açısından kabul edilirken günümüzde öğrenim sürelerinin uzamasıyla bu 29'a kadar çıkmıştır. Dolayısıyla bu konuda esnek bir yaklaşımın benimsenmesi daha doğru olacaktır. Türkiye'nin de taraf olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme uyarınca, çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç olmak üzere, 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadır. Bu nedenle 15-18 arası bir yaş diliminde yer alan bireyler aynı zamanda çocuk olarak da tanımlanmaktadır. Çocuklar her ne kadar haklar bakımından özne olsa da 15-18 yaş grubu bu anlamda farklı bir statüye sahip olduğu için bazı sınırlamalar gündeme gelebilmektedir ve raporda bu durum da göz önünde tutulmuştur.

Çalışmada insan hakları ile ilgili uluslararası sözleşmeler ve standartlarla birlikte gençler özelinde uluslararası alanda ortaya çıkmış olan hukuken bağlayıcı olan veya olmayan, Gençlik için Eylem Dünya Programı, İberoamerikan Gençlerin Hakları Sözleşmesi, Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı, Avrupa Gençlik Pakti gibi uluslararası metinler de göz önünde tutulmuştur (*).

(*)

İberoamerikan Gençlerin Hakları Sözleşmesi (<http://www.childwatch.uio.no/news/2008/ibero-american-convention-childrens-rights.html>)

Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı (http://www.coe.int/t/dg4/youth/Coe_youth/Youth_Participation_Charter_en.asp#TopOfPage)

Gençlik için Eylem Dünya Programı (<http://www.un.org/events/youth98/backinfo/ywpa2000.htm>)

Avrupa Gençlik Pakti (http://europa.eu/youth/news/index_1794_en.html)

YÖNETİCİ ÖZETİ

Toplum Gönüllüleri Vakfı olarak temel talebimiz Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda gençlerin haklarının güvence altına alınmasıdır.

Bu rapor ile yeni anayasada gençlerin kendine özgü konumunun göz önünde tutularak haklarının güvence altına alınması ve bu alanda çalışan bir sivil toplum kuruluşu olarak Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın yeni anayasa hazırlık sürecine müdahil olabilmesi için bu konu özelinde bir öneri metni hazırlanması hedeflenmiştir. Raporunda yer alan görüşlerin bir kısmı anayasada doğrudan düzenlenebilecek öneriler iken bir kısmı da anayasada doğrudan yer almayacak olsa da ilgili hükmün içeriğinin doldurulmasında bir kaynak olarak değerlendirilmelidir.

Bu bağlamda; aşağıdaki doğrultudaki değişiklik önerilerinin dikkate alınması gerektiğini düşünüyoruz.

I. Gençlerin Korunması:

Yeni anayasada gençlerle ilgili olası maddelerde gençlerin korunması değil, kendine özgü durumu ve özerkliğinin kabulü ile gençlerin güçlendirilmesi yaklaşımının

geçerli olması daha uygun olacaktır. Bu amaçla devletin, gençlerin gelişimini, toplumsal ve siyasal yaşama aktif ve eşit biçimde katılmasını sağlayacak çalışmalarını yürütmesi ve desteklemesi yönünde olumlu tüm önlemleri alacağına dair bir düzenleme daha uygun görülmektedir.

II. Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı:

Yeni anayasada ayrımcılık temelleri arasında "yaş"ın da açıkça belirtilmesi, gençlerin yaş temelli olarak ayrımcılığa uğramasına karşı anayasal bir koruma sağlayacaktır. Çocuklar, kadınlar, engelliler, yaşlılar gibi toplumdaki dezavantajlı gruplara yönelik yapılacak sosyal, siyasal ve ekonomik hayata katılım alanında geliştirilecek özel önlemlerin gençleri de kapsamı ve özel önlemlere açık bir göndermede bulunan ve devlete bu şekilde açık bir yükümlülük öngören bir düzenleme yapılması olumlu olacaktır.

III. Seçme ve Seçilme Hakkı:

III. A. Siyasal Partilere Üye Olma Açısından:

Yeni anayasada - bu başlık altında - siyasal partilere üyelik yaşında yüksek öğretim öncesinde ortaöğretime

devam eden gençleri kapsayan ve siyasi partilere üyelik yaşının 16'ya kadar düşürülmesini içeren bir yaklaşımın benimsenmesi daha uygun olacaktır.

III. B. Milletvekili ve Yerel Yönetim Organlarına Seçilme Yeterliliği Açısından:

Yeni anayasada milletvekili seçilme yaşı 18'e düşürülmelidir. Bunun yanı sıra, bir kişi ancak yükümlü olduğu askerlik hizmetini yaptığı durumda milletvekili seçilebilmektedir ve bu kural oldukça sıkı bir şekilde uygulanmaktadır. Bu durumda yüksek öğretimde lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi sırasında kişilerin milletvekili seçilmeleri dolaylı olarak engellenmiş olmaktadır. Bu nedenle milletvekili seçilebilmek için askerlik yapma zorunluluğunun kaldırılmasını öneriyoruz. Bu maddede yapılacak düzenleme; belediye başkanı, il genel meclisi ve belediye meclisi üyesi seçilme düzenlemelerine de yansıtılmalıdır.

IV. Örgütlenme Özgürlüğü:

Demokratik bir toplumun vazgeçilmez unsurları olan sivil toplum kuruluşları açısından örgütlenme biçimi sadece dernek ve vakıflarla sınırlı tutulmamalıdır. Gençler tarafından sıklıkla bir araya gelerek oluşturulan platform, kulüp, girişim, kolektif vs. gibi farklı adlarla ve farklı amaçlarla bir araya gelen kişilerin oluşturduğu belli bir süreklilik arz eden toplulukların örgütlenme özgürlüklerinin de anayasada güvenceye kavuşturulması olumlu olacaktır. Sendikal hakların öznesi sadece çalışanlar ve işverenlerle sınırlı olarak düşünülmemelidir.

V. Sosyal Haklar:

Yeni anayasada sosyal haklarla ilgili olarak asgari yükümlülüklerin açıkça düzenlenmesi ve bu yönde bireylere devlete yönelik ileri sürebilecekleri bir talep yetkisinin tanınması olumlu bir yaklaşım olacaktır.

Sosyal haklarla bağlantılı bir başka konu ise kamu hizmetlerinin sunumu ve erişilebilirliği ile ilgilidir. Yeni anayasada herkesin kendi anadilinde kamu hizmetlerinden yararlanmasının (anadilde eğitim gibi) güvence altına alınması gerekmektedir. Kamu hizmetlerine erişim açısından ikinci bir nokta ise kişilerin kılık ve kıyafetleri nedeniyle kamu hizmetlerine erişimine getirilen engellerdir. Kamu hizmetlerine erişimde din ve vicdan özgürlüğü kapsamında değerlendirilecek veya kişinin kendi yaşam tarzını yansıtan kılık ve kıyafet ile kamu hizmetlerine erişiminin sağlanması aynı zamanda eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasasının da bir gereğidir.

Yeni anayasada kamu hizmetlerine erişimde eşitlik ilkesinin esas olduğu ve kimsenin bundan herhangi bir nedenle mahrum bırakılmayacağına dair bir düzenlemeye yer verilmesi oldukça önem taşımaktadır.

V. A. Adil Bir Ücret Hakkı:

Yeni anayasada asgari ücretin belirlenmesi noktasında insanca bir yaşam için gereken ücret yanında gençler açısından farklı muameleyi engelleyecek bir düzenleme yapılması olumlu olacaktır.

V. B. Barınma Hakkı:

Yeni anayasada tüm toplumsal kesimler gibi gençler açısından da kendine özgü durumlarının göz önünde tutularak, barınma hakkının devlete daha açık olumlu

yükümlülükler öngörülecek şekilde düzenlenmesinin önemli olduğunu düşünüyoruz.

V. C. Çalışma Hakkı:

Çalışma hakkına dair bir düzenlemede işsizliğin ortadan kaldırılması için devlete açık yükümlülüklerin öngörülmesi olumlu olacaktır. Benzer bir uygulama işsizliğin olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması için de gereklidir. Ayrıca çalışma hakkı ile bağlantılı biçimde gençlerin ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde nitelikli mesleki eğitim almaları da güvence altına alınmalıdır.

Staj uygulamalarının da aslında bir çalışma biçimi olduğundan hareketle farklı isimler altında çalışma hakkı kapsamı dışında değerlendirilebilecek uygulamalar ortadan kaldırılmalıdır. Çalışma hakkına bu anlamda istisnalar getirilmeksizin, gençlerin özel sektör veya kamu sektöründeki staj, yarı zamanlı çalışma, vb. çalışmalarında gençler açısından her türlü sosyal hakkın açık biçimde güvence altına alınması olumlu olacaktır.

Eğitim hakkına erişimin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik önlemler ile birlikte Anayasa'da asgari çalışma yaşı düzenlenmeli ve yaş sınırı ortaöğretimi de kapsayacak şekilde ileriye çekilmelidir.

V. D. Eğitim Hakkı:

Yeni anayasada zorunlu eğitimin süresinin 12 yıla yükseltilmesi doğrultusunda sadece ilköğretimin değil, ortaöğretimin de zorunlu olduğu ve yine ortaöğretimin de devlet okullarında parasız olacağına yer verilmesi olumlu olacaktır.

Eğitim hakkı ile bağlantılı olarak din derslerinin müfredattan çıkarılması, yerine "dinler tarihi" şeklinde seçmeli bir ders öngörülmesi ve bu tarz derslere katılımın öğrencinin ailesinin bu konudaki kararına bırakılması gerekmektedir. Hatta 15-18 yaş arasındaki dönem kapsayan gençlerin bu noktada derslere katılıp katılmama noktasında kendilerinin karar vermesi daha uygun olacaktır.

Bilimsel, çoğulcu, nesnel, eleştirel ve endoktrinasyona yer vermeyen bir eğitim anlayışı çerçevesinde aile planlaması, cinsel yolla bulaşan hastalıklar gibi konuları içeren cinsel eğitim, eğitim hakkının bir parçası olarak tanınmalıdır.

Devlet ya da vakıf üniversitesi olduğuna bakılmaksızın yüksek öğretim hakkının güvence altına alınması gerekmektedir. Üniversite eğitimi yanında benzer şekilde gençlerin mesleki anlamda yeni bilgi ve teknolojilerle donanımlı olmalarını sağlayacak mesleki eğitimde güvence altına alınmalıdır.

Gelecekle ilgili olarak en çok kaygı duyan grup olarak gençlerin ifade ve örgütlenme özgürlükleri tanınırken bu özgürlüklerin sınırlanma rejimi uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmeli ve özgürlüklerin sınırının aşıldığı durumda uygulanacak yaptırımlar gençlerin eğitim hakkını ortadan kaldırmayacak nitelikte olmalıdır.

YÖK'ün geçmişten bugüne kadar sergilediği uygulamalar göz önünde tutularak bu kurumun kaldırılması ve yerine içerisinde akademisyenlerin, üniversite

öğrencilerinin ve araştırma görevlilerinin de temsil edildiği demokratik bir işleyişe sahip, akademik özgürlükleri güvence altına alma yükümlülüğü olan ve yetkileri koordinasyon sağlamak ve akreditasyonla sınırlanan bir yeni yapının kurulması daha uygun gözükmektedir.

Günümüzde bilgiye erişim toplumsal yaşama katılım açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Devletin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimi güncel gelişmelere koşut olarak bir hak olarak tanınması gerekmektedir. Özellikle gençler açısından bu yeni hakkın güvence altına alınması gerektiğini düşünüyoruz.

Eğitim hakkı açısından gündeme getirmek istediğimiz son konu özgürlüğünden mahrum edilen öğrencilerin eğitimlerine devam etmelerinin güvence altına alınmasıdır. Yeni anayasada, gençlerin hukuka uygun biçimde özgürlüğünden mahrum bırakılmaları durumunda, başka bir deyişle bir emniyet tedbirinin veya cezanın uygulanması halinde, eğitim haklarına erişimlerinin sağlanmasının göz önünde tutulacağı ve bu yönde tedbirler alınacağına dair bir düzenlemenin yer almasının olumlu olacağını düşünüyoruz.

V. E. Sağlık ve Sosyal Güvenlik Hakkı:

Sağlık hakkı ve sosyal güvenlik hakkı 1982 Anayasası'nda düzenlenen haklar arasındadır. Anayasa'nın 61. Maddesinde özel olarak korunacağı ifade edilen dezavantajlı grupların arasında gençler yer almamaktadır. Uygulamada belli bir yaşın üstünde olan gençler çalışmadıkları durumda

kapsamlı bir sosyal güvenlik korumasından yararlanamamaktadır. Sosyal güvenlik hakkı 25 yaş üzeri çalışmayan gençleri de kapsayacak şekilde ve hakkın öznesinin mümkün olduğunca geniş kurgulandığı bir biçimde tanınmalıdır. Yeni anayasada bu yönde korunması gereken toplumsal gruplar içerisine gençleri de katacak biçimde bir ekleme yapılması uygun olacaktır.

V. F. Ulaşım Hakkı:

Gençlerin toplumsal yaşama katılımları açısından toplu taşıma araçlarına erişiminin önemi büyüktür. Gençlerin kendine özgü durumları göz önünde tutularak, toplu ulaşımın organizasyonunda gençlere de söz hakkı tanınmalıdır. Bu noktada gençlerin ihtiyaçları göz önünde tutulmalı ve ayrıca gençlerin seyahat edebilmesi için ulaşım ücretlerinde gençlere yönelik bir indirimin ilkesel olarak benimsenmesi gerekmektedir.

VI. Çevre Hakkı:

Çevre hakkı ile ilgili olarak büyük ölçüde gelecek kuşaklara gönderme yapılmaktadır. Ancak bugün çevre hakkı gelecek kuşakları değil bugünkü gençleri etkileyen bir hal almıştır. Yeni anayasada çevre hakkının devlete daha fazla sorumluluk yükleyen bir anlayışla anayasada yer alan temel değerlerden biri olarak tanınması gerektiğini düşünüyoruz. Bir başka konu ise günümüzde dayanışma hakları

kapsamında kabul edilen barış hakkıdır. İnsana ve doğaya giderilmesi mümkün olmayan zararlar veren çatışmalar ve savaşların önlenmesi ve hiçbir koşul altında meşrulaştırılmaması, kimyasal, biyolojik, nükleer silahların üretilmesi, depolanması ve kullanılmasının yasaklanması anayasada yer alan temel ilkelerden biri olmalıdır.

VII. Zorunlu Askerlik

Hizmeti:

Askerlik hizmetinin büyük oranda gençler tarafından yerine getirildiği düşünüldüğünde yeni anayasada bu hizmetin tamamen yerine getirmeme hakkının tanınması veya uygulanan askerlik süresini aşmayacak biçimde farklı kamu hizmetlerinde çalışmak şeklinde yerine getirilebileceğinin anayasada açıkça tanınması olumlu bir yaklaşım olacaktır. Vicdani ret hakkının tanınmadığı, başka bir deyişle askeri hizmet yerine sivil hizmetin ya da total reddin tanınmadığı durumda ise askerlik hizmetinin kapsamı önem kazanmaktadır. Askerlik hizmeti veya onun yerine öngörülecek sivil hizmet sırasında gençlerin bütün sosyal hakları eksiksiz biçimde tanınmalı ve bu süre içerisinde kendilerine onurlu bir yaşam sürmeye yetecek bir ücret verilmelidir. Anayasada askerlik hizmeti ile ilgili düzenlemede bu yönde açık bir düzenleme yapılarak askerlik hizmeti sırasında tüm insan haklarının eksiksiz biçimde tanınacağına yer verilmelidir.

ÖNERİLER (AYRINTILI)

I. Gençlerin Korunması

1982 Anayasası'nda gençlerle ilgili doğrudan tek düzenleme 58. maddede "Gençliğin Korunması" başlığı altında yer almaktadır. Madde metni "Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müspet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılabları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır." şeklindedir. Madde Anayasa'nın "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlığını taşıyan bölümde yer almaktadır. Ancak madde metninden de anlaşılacağı gibi maddenin sosyal haklar bağlamında değerlendirilebilecek bir içeriği bulunmamaktadır.

Maddenin gerekçesinde devletin gençliği korumakla ödevli olduğu belirtilmiş ve bunun dışında başka bir gerekçe de sunulmamıştır. Madde metninin kaleme alınışı ve çerçevesi 1982 Anayasası'nın özellikle ilk halinde ortaya konulan demokrasi ve insan hakları karşılığı ile paralel niteliktedir.

Madde ile tek tip düşünen bir gençlik yaratılması amaçlanmıştır. Maddenin ikinci fıkrası ise alkolizm, uyuşturucu bağımlılığı, suçluluk, kumar gibi olgularla mücadele noktasında ilk başta makul sayılabilecek bir içeriğe yer vermiştir. Ancak alkolizm, uyuşturucu bağımlılığı, suçluluk, kumar gibi olguların sadece gençlerle sınırlı olmadığı bir gerçektir. Alkolizm ve uyuşturucu bağımlılığı genel olarak sağlık hakkı bağlamında düzenlenebilecek konular olarak göze çarpmaktadır. Suçluluk ve kumar açısından ise devletin bu yönde genel bir yükümlülüğü ve düzenleme görevi söz konusudur. Dolayısıyla sadece gençlere yönelik bu yönde bir hükmün bir anlamı bulunmamaktadır.

Anayasa'nın 58. maddesi genellikle maddenin ikinci fıkrasında yer alan olgularla mücadele noktasında gündeme gelmektedir. Örneğin son zamanlarda farklı hak ve özgürlükler bağlamında oldukça fazla eleştiri ile karşılaşan bir dizi yasal düzenlemenin gerekçelerinde Anayasa'nın 58. maddesine gönderme yapılmakta ve bu madde dayanak olarak kullanılmaktadır. Örneğin 2007 yılında yürürlüğe giren 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla

Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ve 2011 yılında yürürlüğe giren 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un düzenlemeleri ve gerekçeleri gençlerin korunması amacıyla yer vermektedir. Bu iki kanun da gençlerin korunması amacından hareketle ifade özgürlüğünün büyük ölçüde sınırlanmasına yol açabilmektedir. Anayasa'nın 58. maddesi esas itibariyle gençlerin "tehditlerden" korunması noktasından hareket ettiği ve "tehditleri" önleyici karşı tedbir alınmasını ifade ettiği için bugünün ihtiyaçlarına cevap verememektedir. Maddenin devletin ön açıcı, yönlendirici ve olumlu girişimleri teşvik edici rol üstlenmesi beklentisiyle yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Yeni anayasada gençlerle ilgili olası maddelerde gençlerin korunması değil, kendine özgü durumu ve özerkliğinin kabulü ile gençlerin güçlendirilmesi yaklaşımının geçerli olması daha uygun olacaktır. Bu amaçla devletin, gençlerin gelişimini, toplumsal ve siyasal yaşama aktif ve eşit biçimde katılmasını sağlayacak çalışmaları yürütmesi ve desteklemesi yönünde olumlu tüm önlemleri alacağına dair bir düzenleme daha uygun gözükmektedir.

II. Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı

Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, günümüzde aşağıda üzerinde durulacak tüm konuları, hakları ve özgürlükleri yatay biçimde kesen oldukça önemli ilkelere sahiptir. Bu ilkeler 1924 Anayasası'ndan başlayarak, belli düzeylerde tüm anayasalarda ve pek çok kanunda düzenlenmiştir. 1982 Anayasası konuyu 10. maddede düzenlemiştir. Maddenin gerekçesine göre, eşitlik ilkesi demokrasinin üç vazgeçilmez ilkesinden birini teşkil etmektedir. Anayasa'nın 10. maddesinin ilk fıkrasına göre "herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir". Maddede sayılan ayrımcılığın yasaklandığı temeller açık uçlu olarak düzenlenmiştir. Bunun anlamı hukuk önünde eşitliğin ve ayrımcılığın sayılan temellerle sınırlı olmamasıdır. Görüldüğü gibi sayılan temeller içinde "yaş" yer almamaktadır. Ancak yaş ve diğer temellerin de "benzeri sebeplerle"

ifadesi kapsamında düşünülmesi mümkündür.

Günümüzde ayrımcılık temellerinin sayısı giderek artmaktadır. Bugün geçmişte hukuka uygun ve meşru kabul edilen birçok ayrımcı muamele artık ayrımcılık olarak değerlendirilmekte ve hukuken yasaklanmaktadır. Örneğin Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 21. maddesi "cinsiyet, ırk, renk, etnik veya sosyal köken, genetik özellikler, dil, din veya inanç, siyasi veya herhangi bir başka görüş, bir ulusal azınlığın üyesi olma, mülkiyet, doğum, engellilik, yaş veya cinsel yönelim gibi temellere dayanan her türlü ayrımcılık yasaktır" ifadesine yer vererek 1982 Anayasası'nda yer almayan birçok ayrımcılık temeline yer vermiştir. Bugün "yaş" temelli ayrımcılık, ayrımcılık yaşağının ayrılmaz parçası haline gelmiştir.

Ayrımcılık yaşağına dair bir düzenlemede ayrımcılık temellerinin mümkün olduğunca kapsamlı biçimde sayılması, belirtilen ayrımcılık temellerinin hukuken ayrımcılık yaşağına bir parçası haline geldiğinin açıkça kabulü anlamına gelmektedir. Ancak açıkça belirtilmeyen ayrımcılık temelleri bakımından yargı organlarının güncel gelişmeleri izleyerek ilgili düzenlemelerde belirtilmemiş ayrımcılık temellerini ayrımcılık yaşağına sokmaları mümkündür. Ancak Anayasa Mahkemesi bu ifadenin kapsamını bugüne kadar yorumlamamış, önüne gelen talebin bu kapsamda olup olmadığına dair bir inceleme yapmamış, sadece ilgili kanun veya kanun hükmünde kararnamenin kanun önünde eşitlik ilkesini ihlal edip etmediği konusunu karara bağlamıştır. Yargı organlarının bugüne kadar bu konuda sergilediği yaklaşım doğrultusunda yeni anayasada ayrımcılık temelleri arasında "yaş"ın da açıkça belirtilmesi, gençlerin yaş temelli olarak ayrımcılığa uğramasına karşı anayasal bir koruma sağlayacaktır.

Anayasa'nın 10. maddesinin son paragrafı, tüm devlet organlarına ve idari makamlara bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etme yükümlülüğü getirmiştir. Bu yükümlülük sadece devlet-birey ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Günümüzde ayrımcı muamelelerin aynı zamanda ve belki de

büyük ölçüde kişiler arasındaki ilişkilerde ortaya çıktığı düşünüldüğünde söz konusu yükümlülüğün bu alanı da kapsamaması olumlu olacaktır. Bu paragrafta yer alan "bütün işlemler" ifadesi ile konu bakımından kapsama ilişkin bir sınırlama öngörülmemiştir. Bu olumlu yaklaşımın sürdürülmesi ayrımcılığa karşı korumanın alanının geniş tutulmasını sağlayacaktır.

2010 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle kadın ve erkekler arasında eşitliği sağlamak amacıyla alınan tedbirlerle, çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmeyeceği belirtilmiştir. Bu düzenleme dezavantajlı gruplara mensup kişilere yönelik özel önlemlerin ayrımcılık anlamına gelmeyeceğini vurgulamaktadır. Anayasa'da yer alan söz konusu düzenleme, ayrımcılıkla mücadele konusunda devletlerin önemli yükümlülükleri arasında yer alan ve mevcut eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı hedefleyen, örneğin ortopedik engelli çocukların okula erişiminin sağlanması için rampa, asansör vs. gibi alınacak sürekli nitelikte veya kız öğrencilerin okullaşma oranının erkek öğrencilere göre az olduğu düşünüldüğünde kız öğrencilerin okullaşma oranının artırılması için okullaşma oranının eşitlenmesine kadar öngörülebilecek geçici nitelikte bazı özel önlemler açısından açık bir yükümlülük getirmemektedir. Bu sebeple, 2010 yılında gerçekleşen değişikliğin, özel önlemlerle ilgili bir iyileştirmeye yol açtığını söylemek mümkün değildir. Ayrımcılığı fiilen ortadan kaldırmak için özel önlemlere sadece izin verilmesi yerine aktif bir şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Anayasa'nın 10. maddesinde belirtilen özel önlemlerin alınmasına izin verilen gruplar sınırlı olarak sayılmıştır. Bu noktada özel önlem yükümlülüğü maddenin ilk paragrafında yer alan sayılan ve sayılmayan tüm gruplar açısından öngörülmemelidir. Bu sebeple yeni anayasada çocuklar, kadınlar, engelliler, yaşlılar gibi toplumdaki dezavantajlı gruplara yönelik yapılacak sosyal, siyasal ve ekonomik hayata katılım alanında geliştirilecek özel önlemlerin gençleri de kapsamaması ve özel önlemlere

açık bir göndermede bulunan ve devlete bu şekilde açık bir yükümlülük öngören bir düzenleme yapılması olumlu olacaktır.

III. Seçme ve Seçilme Hakkı

Gençlerin siyasi karar alma mekanizmalarında etkin ve etkili katılımını desteklemek, 15 milyon oy kullanan gencin seçme hakkının yanı sıra seçilme hakkını savunmak, temsilde adalet ilkesini ve demokrasiyi desteklemek ve bütüncül bir gençlik politikasını oluşturmak tüm siyasi partilerin sorumluluğudur. 1982 Anayasası gençlerin politikadan uzak durmasını ön planda tutmuştur. 1995 yılında yapılan değişikliğe kadar siyasi partilerin, gençlik kolu ve benzeri şekilde yan kuruluşlar meydana getirmesi yasaklanmıştır. Gençleri siyasetin dışında tutmaya çalışan bu anlayış zamanla değişse de bu yönde Anayasa'da halen mevcut bazı düzenlemeler bulunmaktadır. Yeni anayasada gençleri siyasetin bir öznesi haline getirmeye yönelik düzenlemeler yer almalıdır. Bu konuda yasama organınca kabul edilecek bir yasada veya yürütme organınca yapılacak hukuki düzenlemelerde veya alınacak kararlarda, bu kararlardan doğrudan veya dolaylı etkilenecek toplumsal kesimlere görüşlerini dile getirme hakkı tanınması gerekmektedir. Bu noktada yeni anayasada diğer toplumsal kesimlerle birlikte, özellikle çocuklar ve gençlerle ilgili konularda gençlerin de görüşlerini belirtmelerinin kanalları açılmalıdır.

III. A. Siyasi partilere üye olma açısından

Anayasa'nın 68. maddesine göre her vatandaşın siyasi parti kurma, siyasi partilere üye olma ve üyelikten ayrılma hakkı bulunmaktadır. Ancak bu noktada yaş ile ilgili bir sınırlama öngörülmüştür. 18 yaşından küçük kişilerin bir siyasi partiye üye olması yasaklanmıştır. Çok daha erken yaşlarda siyasi görüşleri oluşmaya başlayan ve gerçekleştirdikleri fiilleri açısından cezai sorumluluğu gündeme gelen gençler açısından 18 yaşına kadar siyasi partiye üye olma yasağı getirilmesi makul ve anlamlı gözükmemektedir.

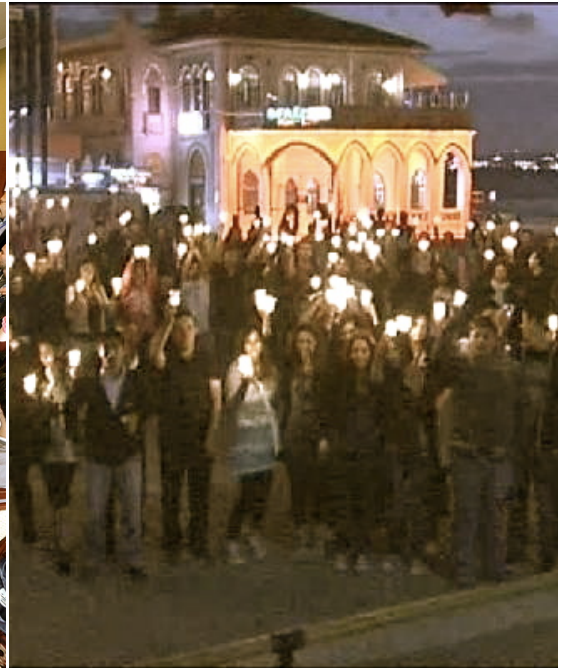
Anayasa'da yer alan bir diğer sınırlama ise yaş haricinde bazı meslek grupları için öngörülmüştür. Bu

noktada hâkimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, silahlı kuvvetler mensupları ile beraber yükseköğretim öncesi öğrencilerin siyasi partilere üye olamayacağı düzenlenmiştir. Dolayısıyla 18 yaşını geçmiş olmasına karşın ortaöğretime devam eden kişilerin de siyasi partilere üye olma hakkı bulunmamaktadır. 18 yaşından küçük gençlere siyasi partilere üye olma yasağı getirilmesi, gençlerin siyasal süreçlere katılımı ve bu süreçler hakkında bilgi sahibi olmaları önünde engel oluşturmaktadır ve bu nedenle gençlere siyasal partilere üye olma özgürlüğünden eksiksiz olarak yararlanma izni tanınmalıdır. Yeni anayasada siyasi partilere üyelik yaşında başta yukarıda belirtilen yüksek öğretim öncesinde ortaöğretime devam eden gençleri kapsayan ve siyasi partilere üyelik yaşının 16'ya kadar düşürülmesini içeren bir yaklaşımın benimsenmesi daha uygun olacaktır.

III. B. Milletvekili ve yerel yönetim organlarına seçilme yeterliliği açısından

Milletvekili seçilme yaşı Anayasa'nın 76. maddesinde düzenlenmiştir. Anayasa'da milletvekili seçilme yaşı ilk olarak 30 olarak belirlenmiş ve daha sonra bu maddede 2006 yılında yapılan değişiklikle milletvekili seçilme yaşı 25'e indirilmiştir. Değişikliğin gerekçesinde seçme ve seçilme hakkının kullanımına ilişkin şartların rejimin demokratikliğini yansıttığı, batı demokrasilerinde seçme hakkı ile seçilme hakkının ya aynı yaş sınırlamasına tabi tutulduğu ya da bu yaşın yalnızca birkaç yaş üstünde bir sınır belirlendiği, nüfusun %60'ının 30 yaş altında olduğu bir ülkede milletvekili seçilme yaşının 30 olarak benimsenmemesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bu değişiklik olumlu olmakla birlikte kanunlara göre 18 yaşında reşit olan bir kişinin milletvekili olarak seçilmesi için 25 yaş sınırının öngörülmesinin haklı bir gerekçesi bulunmamaktadır. Bu nedenle milletvekili seçilme yaşı 18'e düşürülmelidir. Türkiye'de yaş ortalaması 29'dur ve nüfusun %26'sını 15-29 yaş arası gençler oluşturmaktadır. 2007 ve 2011 yılları arasında TBMM'de milletvekili olarak görev

yapan kişilerin yaş ortalaması 54 olarak ifade edilmektedir. Son genel seçimlerde oluşan TBMM'de milletvekillerinin yaş ortalaması da 51,6 olarak ifade edilmektedir. Mecliste yer alan milletvekillerinden sadece 68'i 40 yaşın altındadır ve AB'nin gençlik tanımında yer alan 15-29 yaş aralığında yer alan genç milletvekili sayısı sadece 1'dir. Bu durumda Anayasa'da milletvekili seçilme yaşının düşürülmesine dair yapılan değişikliğin anlamı fiilen ortadan kalkmaktadır.

Anayasa'nın 76. maddesinde bir kişinin milletvekili seçilebilmesi için taşınması gereken şartlar sayılmıştır. Şüphesiz belirtilen şartlar sıklıkla eleştiriye uğramakta ve demokrasi ile bağdaşmaz bulunabilmektedir. Bu eleştiriler yanında belirtilen şartlar arasında özellikle bir tanesi gençlerin siyasi katılımını oldukça sınırlayabilecek niteliktedir. Bir kişi ancak yükümlü olduğu askerlik hizmetini yaptığı durumda milletvekili seçilebilmektedir ve bu kural oldukça sıkı bir şekilde uygulanmaktadır. Bu durumda yüksek öğretimini sürdüren bir kişi zorunlu askerlik hizmetini yerine getirmedeği sürece milletvekili seçilemeyecektir. Bu durumda yüksek öğretimde lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi sırasında kişilerin milletvekili seçilmeleri dolaylı olarak engellenmiş olmaktadır.

Milletvekili seçilme ile ilgili bahsedilen düzenlemenin bir benzeri mevcut Anayasa'da yer almamakla birlikte 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un 9. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan düzenleme ile belediye başkanı, il genel meclisi ve belediye meclisi üyesi olabilmek için 25 yaşını doldurmuş olmak ve askerlik hizmetini yapmış olmak gerekmektedir. Anayasa'da yer alan milletvekili seçilme ile birlikte bu yasal düzenleme ışığında gençlerin merkezi, bölgesel veya yerel tüm karar alma süreçlerine etkin katılımının sağlanması için her durumda seçilme yaşının 18'e indirilmesi önerilmektedir. Bu noktada her ne kadar genel düzeyde, başka bir deyişle milletvekilliği düzeyinde uygulanması şu anda gerçekçi gözükme de yerel yönetim organlarında 18-30 yaş aralığındaki gençler için belirli kotaların öngörülmesinin gençlerin siyasi yaşama katılımını özendirme ve karar alma

süreçlerinin bir parçası olmaları noktasında olumlu olacağını düşünüyoruz.

IV. Örgütlenme Özgürlüğü

Siyasi katılım örgütlenme özgürlüğü ile yakından ilintili bir konudur. 1982 Anayasası'nda örgütlenme hakkı dernek, vakıf, sendika ve siyasi partiler biçiminde ayrı ayrı düzenlenmiştir. Siyasi partiler siyasi katılım, sendikalar da sendikal haklar başlığı altında ayrı bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Ancak sivil toplum kuruluşları açısından düşünüldüğünde Anayasa örgütlenme özgürlüğünü 33. maddede düzenlemiştir. Maddede herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma özgürlüğünün olduğu ve hiç kimsenin bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamayacağı belirtilmiştir. Maddede ayrıca bu hükümlerin vakıflarla ilgili olarak da uygulanacağı vurgulanmıştır. Dolayısıyla anayasada sivil toplum kuruluşu olarak kabul edilebilecek yapılar dernek ve vakıf olmak üzere iki tüzel kişilikle sınırlanmıştır. Anayasanın sınırlı olarak tanıdığı örgütlenme özgürlüğü yanında dernek ve vakıflarla ilgili çıkarılan ayrıntılı yasalarla bu kuruluşlar açısından ağır bürokratik düzenlemeler getirilmiştir.

Demokratik bir toplumun vazgeçilmez unsurları olan sivil toplum kuruluşları açısından örgütlenme biçimi sadece dernek ve vakıflarla sınırlı tutulmamalıdır. Gençlerin kendilerini ilgilendiren kararlarda görüşlerini belirtme ve kararlara katılma olanaklarının sistematik bir şekilde artırılması gerekmektedir. Bunun için gençler tarafından kurulan ve onlar tarafından yönetilen yapıların ve örgütlenmelerin oluşturulması teşvik edilmeli ve kolaylaştırılmalıdır. Bu noktada gençler tarafından sıklıkla bir araya gelerek oluşturulan platform, kulüp, girişim, kolektif vs. gibi farklı adlarla ve farklı amaçlarla bir araya gelen kişilerin oluşturduğu belli bir süreklilik arz eden toplulukların örgütlenme özgürlüklerinin de anayasada güvenceye kavuşturulması olumlu olacaktır.

1982 Anayasası sendikal hakları oldukça kısıtlı bir çerçevede tanımıştır. Uluslararası standartlar açısından

sendikal hakların ayrılmaz parçası olan grev ve toplu sözleşme hakları konusunda ağır hatta kimi zaman hakları ortadan kaldıran kısıtlamalar söz konusudur. Bu nedenle ilk etapta sendikal hakların eksiksiz ve uluslararası standartlara uygun bir biçimde tanınması gerekmektedir. Anayasa 51. maddede sendika kurma, sendikaya üye olma ve üyelikten ayrılma hakkını düzenlerken bu hakkı çalışanlar ve işverenlerle sınırlamıştır. Çalışanlar arasında ise işçi ve kamu görevlisi şeklinde ayrıma gidilmiş ve iki kesim sendikal haklar açısından farklı statülerde değerlendirilmiştir. Günümüzde sendikal hakların öznesi sadece çalışanlar ve işverenlerle sınırlı olarak düşünülmemektedir. Uluslararası alanda hakim ve savcılar, polislerin, öğrencilerin, gençlerin, emeklilerin ve hatta işsizlerin sendika kurması, kurulan sendikalara üye olabilmeleri ve üyelikten ayrılabilme hakları tanınmış durumdadır. 1982 Anayasası'nda yer alan düzenlemelerin bu anlamda çağdaş sendikal haklar anlayışının oldukça gerisinde kaldığı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle sendikal hakların eksiksiz biçimde ve öznesi olarak başta gençler olmak üzere diğer meslek grupları ve toplumsal gruplara da tanınması olumlu olacaktır.

V. Sosyal Haklar

Türkiye için 30 yaş altındaki 37,5 milyonluk genç nüfus önemli bir potansiyel olarak adlandırılmaktadır. Ancak genç nüfusun %40'ı ne eğitim görmekte ne de çalışmaktadır. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün 2008 yılı bütçesinden gençliğe ayrılan pay sadece %2,2'dir. Eğitim dışında genç başına ülke bütçesinden ayrılan harcama ise 2010 yılında 357 TL gibi düşük değerlerde seyretmiştir. Önümüzdeki 20 sene içinde Türkiye'de doğurganlık azaldığı ve yaşam süresi arttığı ölçüde, daha dezavantajlı bölgelerde ve kentlerin yoksul mahallelerinde yaşayan gençlerin toplam gençler içindeki oranı artmaya devam edecektir. Böylece büyük bir genç kitlenin yaşam şartları daha da ağırlaşacaktır. Devletin, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi klasik sosyal hakları hayata geçirmekle birlikte, güncel gelişmeler ışığında ve gençlerin kendine özgü durumunu göz önünde tutarak, gençlere ülke içinde ve dışında ulaşım ve dolaşım, internete ve diğer bilgi teknolojilerine erişim gibi toplumsal yaşama katılım araçları

konusunda kolaylık sağlaması gerekmektedir.

Sosyal haklar devletten olumlu yönde bir davranış veya bir hizmet beklenen haklardır. Kapsamına ise sağlık hakkı, barınma hakkı, eğitim hakkı, sosyal güvenlik hakkı vs. gibi haklar girer ve devlet sosyal alanda belli ödevler yüklenir. Sosyal haklarla kişiler devletten olumlu davranışlarda bulunmasını isteme hakkını elde etmektedirler. Ancak temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması rejimi açısından sosyal haklar farklı bir sınırlandırma rejimine tabidir. Sosyal hakların sınırı herhangi bir somut öncelik öngörülmesiz devlet mali kaynakları ölçüsüne bağlı tutulmuştur. Bu durumda yasama ve yürütme organları herhangi bir hukukilik denetimine tabi tutulmaksızın sosyal hakları dilediği gibi mali gücünü gerekçe göstererek sınırlayabilecektir.

1982 Anayasası'nın 65. maddesinde "Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevlerinin Sınırları" başlığı altında "devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir." ifadelerine yer verilmiştir. Söz konusu düzenleme yasama ve yürütme organına ekonomik ve sosyal hakları hayata geçirme noktasında neredeyse sınırsız yakın bir yetki vermektedir. Anayasa Mahkemesi de devlete böyle bir mali külfet yüklenmesi durumunda devletin sahip olduğu imkânların gözden uzak tutulamayacağı yönünde kararlar vererek Anayasa'da öngörülen geniş sınırlama yetkisini aynı yönde yorumlamıştır. Yeni anayasada sosyal haklarla ilgili olarak asgari yükümlülüklerin açıkça düzenlenmesi ve bu yönde bireylere devlete yönelik ileri sürebilecekleri bir talep yetkisinin tanınması olumlu bir yaklaşım olacaktır.

Sosyal haklarla bağlantılı bir başka konu ise kamu hizmetlerinin sunumu ve erişilebilirliği ile ilgilidir. Ülkemizde anadili Türkçe olmayan çok sayıda kişi yaşamaktadır ve bu durum ortaya çıkardığı çeşitlilik açısından da bir artı değer olarak kabul edilmelidir. Bu kişiler arasında şüphesiz gençler de bulunmaktadır. Gençler veya aileleri kamu hizmetlerinin finansmanına katılmalarına karşın kamu hizmetlerinden yararlanırken

anadillerini kullanamamakta ve kimi zaman kamu hizmetlerine bu nedenle yeterince erişememektedir. Yeni anayasada bu yönde bir yaklaşımın benimsenmesi ve herkesin kendi anadilinde kamu hizmetlerinden yararlanmasının (anadilde eğitim gibi) güvence altına alınması gerekmektedir.

Kamu hizmetlerine erişim açısından ikinci bir nokta ise kişilerin kılık ve kıyafetleri nedeniyle kamu hizmetlerine erişimine getirilen engellerdir. Bilindiği gibi uzunca bir süre başörtülü üniversite öğrencilerinin üniversite eğitimine erişimleri engellenmişti. Bu ve benzeri şekilde kamu hizmetlerine erişimde din ve vicdan özgürlüğü kapsamında değerlendirilecek veya kişinin kendi yaşam tarzını yansıtan kılık ve kıyafet ile kamu hizmetlerine erişiminin sağlanması aynı zamanda eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağının da bir gereğidir. Bu noktada bizce, yeni anayasada kamu hizmetlerine erişimde eşitlik ilkesinin esas olduğu ve kimsenin bundan herhangi bir nedenle mahrum bırakılmayacağına dair bir düzenlemeye yer verilmesi oldukça önem taşımaktadır.

V. A. Adil bir ücret hakkı

Anayasa'nın 55. maddesi adil bir ücret hakkına yer vermektedir. Maddede asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumunun göz önünde

bulundurulacağına yer verilmiştir. Bilindiği gibi ülkemizde asgari ücret belirlenirken çalışanların geçim şartlarından çok ülkenin ekonomik durumu göz önünde tutulmaktadır. Asgari ücret geçim şartlarının oldukça altında belirlenmekte ve belirlenen asgari ücret yaşa bağlı olarak iki farklı rakam şeklinde açıklanmaktadır. Asgari ücret 16 yaşından küçükler ve büyükler için ayrı ayrı belirlenmektedir. Böylece 16 yaşından küçükler eğitim hakkına erişimden yoksun bulunmaları ve çalışmak zorunda olmaları yanında ücret açısından da dezavantajlı duruma getirilmektedir. Yeni anayasada asgari ücretin belirlenmesi noktasında insanca bir yaşam için gereken ücret yanında gençler açısından farklı muameleyi engelleyecek bir düzenleme yapılması olumlu olacaktır.

V. B. Barınma hakkı

Barınma hakkı 1982

Anayasası'nın 57. maddesinde konut hakkı adı altında düzenlenmiştir. Bu maddede devletin şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alacağı ve toplu konut teşebbüslerini destekleyeceği belirtilmiş ve barınma hakkı yalnızca bu çerçevede dile getirilmiştir. Oldukça sınırlı olan bu çerçevenin genişletilmesi ve uluslararası alanda ortaya çıkan barınma hakkı ile ilgili standartlarla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Barınma hakkı ile ilgili olarak gençlerin

yine kendine özgü sorunları bulunmaktadır. Ülkemizde gençler büyük ölçüde ailelerine bağımlı olarak ve aileleri ile aynı konutta barınmak durumunda kalmaktadır. Bu durum gençlerin özerk bireyler olarak toplumsal yaşama katılmalarını büyük ölçüde engellemektedir. Üniversite öğrencileri açısından yurt imkânı oldukça sınırlı olarak sunulmaktadır ve yurtların genel kapasitesi de aynı şekilde sınırlıdır. Çalışan gençler açısından barınma noktasında herhangi bir yurt veya benzeri bir imkân bulunmamaktadır ve bu gençler büyük ölçüde bekâr odaları veya bekâr evleri olarak adlandırılan düşük standartlara sahip yerlerde barınmak durumunda kalmaktadır. Bu sebeplerle düşük maliyetli kredi, düşük kira bedelli konut kiralama ve insan onuruna yaraşan bir barınma hizmetinin sağlanması gerekmektedir. Yeni anayasada - tüm toplumsal kesimler gibi - gençler açısından da kendine özgü durumları göz önünde tutularak, barınma hakkının devlete daha açık olumlu yükümlülükler öngörülecek şekilde düzenlenmesinin önemli olduğunu düşünüyoruz.

V. C. Çalışma hakkı

Çalışma hakkı 1982 Anayasası'nın 49. maddesinde düzenlenmiştir. Maddede devletin çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiştir. Bilindiği gibi ülkemizde işsizlik oranları resmi istatistiklerde dahi oldukça yüksektir. İşsizlik sorunu ile en çok karşılaşan toplumsal gruplardan birisi de gençlerdir ve genç işsizliği uzun yıllardır yetişkin işsizliğinin iki katı düzeyinde seyretmektedir. Gençlerin işsizliği beraberinde birçok sorun getirmekte ve gençlerin toplumsal yaşamdan dışlanmasına yol açmaktadır. Bu noktada madde metninde her ne kadar devlet tarafından işsizlerin korunacağına ve işsizliğin önlenmesine elverişli ekonomik bir ortam yaratılacağına dair vurgular yer alsa da fiilen mevcut sorunun önüne geçilememiştir. İşsizlik söz konusu olduğunda özellikle hayata yeni atılan gençlerin korunmasına yönelik önlemlerin çalışma hakkı ile bağlantılı olarak sosyal güvenlik hakkı açısından da gündeme gelmesi gerekmektedir. Çalışma hakkına dair bir düzenlemede işsizliğin ortadan kaldırılması için devlete açık yükümlülüklerin öngörülmesi olumlu olacaktır. Benzer bir uygulama işsizliğin olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması için de gereklidir. Ayrıca çalışma hakkı ile bağlantılı biçimde gençlerin ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde nitelikli mesleki eğitim almaları da güvence altına alınmalıdır.

Çalışma hakkı bakımından bir diğer konu ise belli meslekler açısından eğitim sürecinde veya sonrasında gündeme gelen zorunlu staj uygulamalarıdır. Süreleri giderek uzatılmaya çalışılan bu staj uygulamaları bir mesleğin uygulama içerisinde öğrenilmesi açısından olumlu olmakla birlikte ücretsiz ya da oldukça düşük ücretle çalışma anlamına da gelmektedir. Staj uygulamaları büyük oranda gençler bağlamında çeşitli sorunlara yol açabilmektedir. Staj uygulamalarının da aslında bir çalışma biçimi olduğundan hareketle farklı isimler altında çalışma hakkı kapsamı dışında değerlendirilebilecek bu uygulamalar ortadan kaldırılmalıdır. Çalışma hakkına bu anlamda istisnalar getirilmeksizin, gençlerin özel sektör veya kamu sektöründeki staj vb. çalışmalarında gençler açısından her türlü sosyal hakkın açık biçimde güvence altına alınması olumlu olacaktır.

Çalışma hakkı konusunda bir diğer düzenleme ise eğitim hakkı ile yakından bağlantılı olan çalışma yaşı ile ilgilidir. 1982 Anayasası'nda çalışma yaşı ile ilgili açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak farklı yasalarda farklı asgari yaş düzenlemeleri bulunmaktadır. Eğitim hakkına erişimin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik önlemler ile birlikte Anayasa'da asgari çalışma yaşı düzenlenmeli ve yaş sınırı ortaöğretimi de kapsayacak şekilde ileriye çekilmelidir.

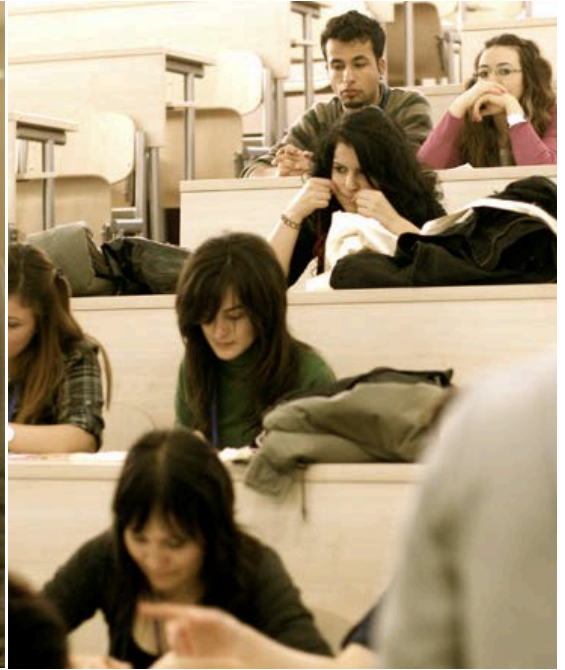
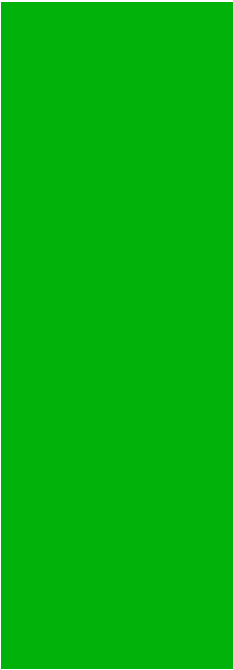
V. D. Eğitim hakkı

Anayasa'nın 42. maddesinde eğitim hakkı ve eğitim özgürlüğüne yer verilmiştir. Maddede ilköğretimin herkes için zorunlu olduğu ve devlet okullarında parasız olduğu belirtilmiştir. Bilindiği gibi ülkemizde ilköğretim 8 yıl olarak düzenlenmiştir. Bu durumda 15 yaşından itibaren gençler zorunlu eğitim kapsamı dışında kalmaktadır. Yeni anayasada zorunlu eğitimin süresinin 12 yıla yükseltilmesi doğrultusunda sadece ilköğretimin değil, ortaöğretimin de zorunlu olduğu ve yine ortaöğretimin de devlet okullarında parasız olacağına yer verilmesi olumlu olacaktır.

İlk ve ortaöğretimde Anayasa'nın 24. maddesi ile zorunlu dersler arasında sayılan din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri, zorunlu olması ve içerikleri bakımından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Danıştay kararlarında da belirtildiği üzere başta anayasal bir ilke olan laiklik olmak üzere din ve vicdan özgürlüğü ve eğitim hakkına da aykırıdır. Eğitim hakkı ile bağlantılı olan bu konuda din derslerinin müfredattan çıkarılması, yerine "dinler tarihi" şeklinde seçmeli bir ders öngörülmesi ve bu tarz derslere katılımın öğrencinin ailesinin bu konudaki kararına bırakılması gerekmektedir. Hatta 15-18 yaş arasındaki dönemi kapsayan gençlerin bu noktada derslere katılıp katılmama noktasında kendilerinin karar vermesi daha uygun olacaktır.

Gençlerin cinsel kimliğini kazanma sürecinde cinsel eğitim oldukça önemlidir. Cinsel eğitim konusu günümüzde eğitim hakkının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bugün bu yönde bir eğitimin devlet tarafından sağlanmaması eğitim hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Ülkemizde bugüne kadar cinsel eğitim konusunda yeterli adımlar atılmamıştır. Gençler cinsel konular hakkında büyük ölçüde enformel yollardan ve yine aynı derecede büyük ölçüde yanlış şekilde bilgi edinmektedir. Bu nedenle bilimsel, çoğulcu, nesnel, eleştirel ve endoktrinasyona yer vermeyen bir eğitim anlayışı çerçevesinde aile planlaması, cinsel yolla bulaşan hastalıklar gibi konuları içeren cinsel eğitim, eğitim hakkının bir parçası olarak tanınmalıdır.

Anayasa yükseköğretim hakkına dair düzenlemeye yer vermemiştir. Bu nedenle 1982 Anayasası'nın yüksek öğretimi bir hak olarak tanımadığı sonucuna ulaşılabilir. Ancak yükseköğretim de eğitim hakkının ayrılmaz bir parçasıdır. Anayasa her ne kadar sadece ilköğretim kapsamında düzenlemeye yer verse de orta öğretim ve yüksek öğretimi eğitimin diğer türlerinden ayıran herhangi bir duvar bulunmamaktadır. Eğitim hakkı demokratik bir toplumda, insan haklarının var olması için vazgeçilmez, temel bir yer işgal etmektedir ve kısıtlı biçimde yorumlanmamalıdır. Devlet ya da vakıf üniversitesi olduğuna bakılmaksızın yüksek öğretim hakkının güvence altına alınması gerekmektedir. Üniversite eğitimi yanında benzer şekilde gençlerin mesleki anlamda yeni bilgi ve teknolojilerle donanımlı olmalarını

sağlayacak mesleki eğitim de güvence altına alınmalıdır.

Üniversite eğitiminin devlet tarafından veya devlet gözetiminde sunulması üniversite öğrencilerinin üniversite kapısından içeri girmekle sahip oldukları hakları yitirdikleri anlamına gelmemektedir. Üniversite eğitiminin askeri disiplinden farklılaşması ifade özgürlüğü ile örgütlenme ve toplanma özgürlüğü gibi özgürlüklerin ayrımsız bir şekilde tanınmasını gerektirir. Gelecekle ilgili olarak en çok kaygı duyan grup olarak gençlerin ifade ve örgütlenme özgürlükleri tanınırken bu özgürlüklerin sınırlanma rejimi uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmeli ve özgürlüklerin sınırının aşıldığı durumda uygulanacak yaptırımlar gençlerin eğitim hakkını ortadan kaldırmayacak nitelikte olmalıdır.

Anayasa yükseköğretim hakkını bir hak olarak düzenlememekle birlikte Yükseköğretim Kurulu'nu (YÖK) geniş yetkilerle anayasal bir kurum olarak düzenlemiştir. Akademik özgürlükler, ifade özgürlüğü ve özerklik ile ilgili getirilen eleştiriler bir yana YÖK'ün oluşumuna bakıldığında üniversitelerin belki de en önemli bileşeni olan öğrencilerin YÖK'ün ve üniversitelerin karar alma sürecinin hiçbir aşamasında yer almadığı görülmektedir. YÖK'ün bugüne kadar sergilediği pratik göz önünde tutularak bu kurumun kaldırılması ve yerine içerisinde akademisyenlerin, üniversite öğrencilerinin ve araştırma görevlilerinin de temsil edildiği demokratik bir işleyişe sahip, akademik özgürlükleri güvence altına alma yükümlülüğü olan ve yetkileri koordinasyon sağlamak ve akreditasyonla sınırlanan bir yeni yapının kurulması daha uygun gözükmemektedir.

Eğitim hakkı bağlamında dile getirilebilecek bir başka konu ise bilgiye erişimdir. Günümüzde bilgiye erişim toplumsal yaşama katılım açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma ve bu teknolojilere erişim konusu, kişinin kendisini geliştirebilmesi, olanaklardan ve gelişmelerden haberdar olabilmesi, başka bir deyişle toplumsal yaşama aktif biçimde katılabilmesi ve özellikle istihdama erişim açısından bugün geçmişte olmadığı kadar öne geçmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin

maliyetinin herkes tarafından karşılanması mümkün olmayabilmektedir. Bu nedenle devletin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimi güncel gelişmelere koşut olarak bir hak olarak tanınması gerekmektedir. Özellikle gençler açısından yukarıda açıklanan gerekçelerin göz önünde tutularak bu yeni hakkın güvence altına alınması gerektiğini düşünüyoruz.

Eğitim hakkı açısından gündeme getirmek istediğimiz son konu özgürlüğünden mahrum edilen öğrencilerin eğitimlerine devam etmelerinin güvence altına alınmasıdır. Bilindiği gibi ülkemizde çeşitli nedenlerden ötürü yargısal usuller uzun sürebilmekte ve bir emniyet tedbiri olarak düşünülen tutukluluk hali bir cezalandırma biçimine dönüşebilmektedir. Bu durum gençler açısından eğitimlerine uzun bir süre ara verilmesi ile sonuçlanmaktadır. Yeni anayasada, gençlerin hukuka uygun biçimde özgürlüğünden mahrum bırakılmaları durumunda, başka bir deyişle bir emniyet tedbirinin veya cezanın uygulanması halinde, eğitim haklarına erişimlerinin sağlanmasının göz önünde tutulacağı ve bu yönde tedbirler alınacağına dair bir düzenlemenin yer almasının olumlu olacağını düşünüyoruz.

V. E. Sağlık ve sosyal güvenlik hakkı

Sağlık hakkı ve sosyal güvenlik hakkı 1982

Anayasası'nda düzenlenen haklar arasındadır. Anayasa'nın 61. maddesinde ise toplum içerisinde özellikle, savaş ve görev şehitlerinin dul ve yetimleri, maluller ve gaziler, engelliler, yaşlılar ve korunmaya muhtaç çocuklar gibi dezavantajlı grupların özel olarak korunacağı ifade edilmiştir. Burada sayılanlar arasında gençler yer almamaktadır. Uygulamada 25 yaşın üstündeki olan gençler çalışmadıkları durumda kapsamlı bir sosyal güvenlik korumasından yararlanamamaktadır. Sosyal güvenlik hakkı 25 yaş üstü çalışmayan gençleri de kapsayacak şekilde ve hakkın öznesinin mümkün olduğunca geniş kurgulandığı bir biçimde tanınmalıdır. Yeni anayasada bu yönde korunması gereken toplumsal gruplar içerisinde gençleri de katacak biçimde bir ekleme yapılması uygun olacaktır.

V. F. Ulaşım hakkı

1982 Anayasası 23. maddede herkesin yerleşme ve seyahat özgürlüğüne sahip olduğunu ifade etmiştir. Ancak görüldüğü gibi bu ulaşım hakkı olarak değerlendirilebilecek bir düzenleme değildir. Konu sınırlı bir çerçevede düzenlenmiş ve bir hak yerine bir özgürlük olarak ifade edilmiştir. Kent nüfusunun giderek arttığı, kentlerin nüfus ve coğrafya olarak giderek büyüdüğü ve ülke içinde ve dünya çapında nüfus hareketliliğinin giderek arttığı bir dönemdeyiz. Bu hareketlilik toplumsal yaşama katılım noktasında ulaşım özgürlüğünü ve hakkını giderek daha önemli hale getirmektedir. Kamusal ve özel ulaşım araçlarının kullanıcıları arasında büyük çoğunlukla gençler yer almaktadır. Gençlerin toplumsal yaşama katılımları açısından toplu taşıma araçlarına erişimlerinin önemi büyüktür. Gençlerin kendine özgü durumları göz önünde tutularak, toplu ulaşımın organizasyonunda gençlere de söz hakkı tanınmalıdır. Bu noktada gençlerin ihtiyaçlarının göz önünde tutulması ve ayrıca gençlerin seyahat edebilmesi için ulaşım ücretlerinde gençlere yönelik bir indirimin ilkesel olarak benimsenmesi gerekmektedir.

VI. Çevre Hakkı

1982 Anayasası'nın 56. maddesinde herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevre hakkına yer vermiştir. Maddede ayrıca çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemenin devletin ve vatandaşların ödevi olduğu ifade edilmiştir. Çevre hakkı ile ilgili olarak büyük ölçüde gelecek kuşaklara gönderme yapılmaktadır. Ancak bugün çevre hakkı gelecek kuşakları değil bugünkü gençleri etkileyen bir hal almıştır. Ekolojik krizin etkisinin giderek arttığı, iklim değişikliği ve çevre kirliliği gibi olguların giderek hayatımızı doğrudan etkilediği bir ortamda çevrenin korunması bugününün bir sorunu haline gelmiştir. Yeni anayasada bu durumun göz önünde tutularak çevre hakkının devlete daha fazla sorumluluk yükleyen bir anlayışla anayasada yer alan temel değerlerden biri olarak tanınması gerektiğini düşünüyoruz.

Çevre hakkı ile ilgili olarak ilkesel düzeyde önem taşıyan bir başka konu ise günümüzde dayanışma hakları kapsamında kabul edilen barış hakkıdır. İnsana ve doğaya giderilmesi mümkün olmayan zararlar veren çatışmalar ve savaşların önlenmesi ve hiçbir koşul altında meşrulaştırılmaması, kimyasal, biyolojik, nükleer silahların üretilmesi, depolanması ve kullanılmasının yasaklanması anayasada yer alan temel ilkelerden biri olmalıdır.

VII. Zorunlu Askerlik Hizmeti

Günümüzde askerlik hizmeti çok büyük ölçüde gençler tarafından yerine getirilmektedir. Uluslararası insan hakları hukukunda ve Avrupa ülkelerinin hemen hepsinde tanınmış olan vicdani ret hakkı 1982 Anayasasında tanınmamıştır. Vicdani ret hakkı bugün Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmeleri ile tanınmıştır ve devletlerin saygı göstermesi gereken haklardan bir haline gelmiştir. Vicdani ret, zorunlu askerlik hizmeti bağlamında değerlendirildiğinde, kişilerin ahlaki tercihi, dini inanç ya da siyasi görüşleri nedeniyle askerlik hizmeti yapmayı reddetmesidir. Burada kişi herhangi bir sonuç için değil, vicdani kanaat gereği vicdani reddini açıklamakta ve o yönde davranmaktadır. Vicdani ret, felsefi veya siyasi görüş sonucu olabileceği gibi en çok görünen şekliyle din veya inançtan

dolayı da ortaya çıkabilmektedir. Zorunlu askerlik hizmetinin geçerli olduğu ve vicdani reddin bir hak olarak tanındığı ülkelerde genellikle zorunlu askerlik uygulaması yerine alternatif sivil hizmet uygulanmaktadır. Burada farklı biçim ve sürelerde olsa da askerlik hizmeti yerine kamuya yararlı sivil nitelikli işlerde çalıştırılma söz konusu olabilmektedir. Bu noktada askerlik hizmeti veya onun yerine öngörülen sivil hizmetin de vicdani nedenle yapılmak istenmemesi anlamına gelen total retçi bir yaklaşım da söz konusudur. Vicdani ret hakkı yeni anayasada bir insan hakkı olarak tanınmalıdır.

1982 Anayasası'nın 72. maddesi vatan hizmeti başlığı altında, "Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir." ifadelerine yer vermiştir. Görüldüğü gibi askerlik hizmetinin ne şekilde yerine getirileceği Anayasa'da düzenlenmemiştir. Bu nedenle zorunlu askerlik hizmetinin ne şekilde yerine getirileceğinin gençlerin kişisel tercihlerine bırakılmasının önünde anayasal bir engel bulunmamaktadır. Askerlik hizmetinin büyük oranda gençler tarafından yerine getirildiği düşünüldüğünde, yeni anayasada bu hizmeti tamamen yerine getirmeme hakkının tanınması veya farklı kamu hizmetlerinde mevcut askerlik süresini aşmayacak biçimde çalışarak yerine getirilebileceğinin anayasada açıkça tanınması olumlu bir yaklaşım olacaktır.

Vicdani ret hakkının tanınmadığı, başka bir deyişle askeri hizmet yerine sivil hizmetin ya da total reddin tanınmadığı durumda ise askerlik hizmetinin kapsamı önem kazanmaktadır. Zorunlu askerlik hizmeti yerine getiren gençler iş yaşamlarının başlangıç döneminde azımsanmayacak bir süre için iş yaşamına ara vermek durumunda kalmaktadır. Bu süre içerisinde askerlik hizmeti sırasında sivil yaşamda ellerine geçen ücretle karşılaştırılmayacak derecede düşük ücretler elde etmektedirler. Askerlik hizmeti veya onun yerine öngörülecek sivil hizmet sırasında gençlerin bütün sosyal hakları eksiksiz biçimde tanınmalı ve bu süre içerisinde kendilerine onurlu bir yaşam sürmeye yetecek bir ücret verilmelidir. Anayasada askerlik hizmeti, ile ilgili düzenlemede bu yönde açık bir düzenleme yapılarak askerlik hizmeti sırasında tüm insan haklarının eksiksiz biçimde tanınacağına yer verilmelidir.

Toplum Gönüllüleri Vakfı

Hobyar Mah. Rahvanclar Sok. 1.Vakıf Han
No: 5 Kat: 1 Eminönü İstanbul 34112

www.tog.org.tr
[www.facebook.com/
Toplum.Gonulluleri.Vakfi](https://www.facebook.com/Toplum.Gonulluleri.Vakfi)
www.twitter.com/togvakfi